

Ķee'rjest: Siiddaid Sápmi 2024. Sámiid ovttastallanvierut. Seeid 207–216. tåáimteei
Fierranjot Kirstte Rávdná, Rauna Kuokkanen & Doavtter-Aino Aura, Aura Mari Pieski. DAT:
Guovdageaidnu.

Sä'mmlai seä'brrjõöttâmñä'l da tõi oodummuš

Biekkun Hánnu Asta Mitkijá (Balto) da
Fierranjot Kirstte Rávdná (Rauna Kuokkanen)

Elsa Laula ääi'j räa'jest leä'p mij sä'mmla vuâđđääm õhttõõzzid da piijâm
sää'mtii'ğğid tuásttam diõtt va'žžtõõzzid di straažžâm diõtt jiijjân pi'rğğummuž da
vuõiggâdvuõđi oou'dummšin. Mij leä'p vuâđđääm õhttõõzzid älsšjânji miâlggâd juõ'kk
vuei'tlvaž äšša nu'tt, što mâtam šutkkâ'tte, što sä'mmlain lij õhttõs "juõ'kk nue'r
ķee'jjest". Organisâ'sttem da riâššõõttâm õhttõstâimai päai'k lij pohttam jiânai
pue'r, leäša tøk jie leäkku pâsttam čâu'dded tõiđ vuâđđčuõlmid, kook lie häittam da
räa'jtam mäñg puõlvvõõgg jie'llem, jeä'rben mädd- da resurssvuõiggâdvuõđi
vä'jjvuõtt da ää'sš, kook õhttne täid kuulli vuõiggâdvuõđid. Juõ'kk puõlvvõk lij
jouddâm straažžâd seämma aa'sšivui'm jeä'rben vuâđđjie'llemvuõ'jji õhttvuõđâst,
mâ'te puäžžhâidast da šeellmõõžžâst.

Õhttõõzzi da stroi'ttli lââ'ssen mij taarbšep ođđ naa'lid da tuâjjeävvaaid ooccâd
õhttsaž vasttõõzzid, da muäna e'tkkeep, što mij õlggâp pââ'jeed seä'brrjõõttmõõžž
naa'lid formaal'laž sâjja tõiñ areenain, ko'st mij leä'p čue'd ee'jj ääi'j harjnam
"politikâ'stted". E'tkkeep, što mij takai sâabbarnaa'li lââ'ssen mij vuei'ttep
ââ'nškie'tted tän artikkee'lest peäggum seä'brrjõõttmõõžž naa'lid "ođđ" (le'be
ä'rbbvuõđlaž) nää'llen ooccâd õhttsaž teäđ, fi'ttjummuž da čââudõõzzid. Muäna
tuõttâp, što seä'brrjõõttâm-fi'ttõs da tõõzz kuulli nää'l va'stee algmeerai
relational'lažvuõđ vuâđđjurddi. Relational'lažvuõđ vuâđđjurddi mie'ldd ko'lle puk
jie'li õ'hte, oumaž lij čõnnsallaš jee'res oummuin, mäaddast, puk tõiñ bloušlõõzzin
di ceâl ââ'lmveidasvuõđâst. Tääzz kool še tää'ssärvv, mâ'st juõ'kkkaž lij
autonomlaž le'be jiõččnaž seämmast ko lij vue'ssen obbvuõđâst da kool tiõttum
kollektivitetta. Relational'laž maai'lmfi'ttjõõzz diõtt algmeer täujja teädee
õ'httekuullâmvuõđ da kõskkvuõđi miârktõõzz: kõskkvuõđ da õ'httekuullâmvuõtt
maai'lmin, jiõglvaž maai'lmin še, lie oummui tåâimai, naa'li da teäđ kuvddlõõzzâst.
Äärv mâ'te tää'ssteädd, ciistâst âânmmõš da vuârvaiktõs lie kuvddlõõzzâst. Ķiõll
täujja suei'mkrâstt täid kõskkvuõđid. Muäna e'tkkeep, što seä'brrjõõttâm-fi'ttõõzz
vuäitt äâ'nned sää'm ä'rbbvuõđlaž da arggpeei'v nää'llen jie'lled maai'lmfi'ttjõõzz
mie'ldd, mâ'te Áillohaš še teäddad: "luâđast lij jiijjâs jiõgg / tõt mainast jiijjâs Ķiõl /
kuulam tõiñ / kuvddlam / sagstõõlam muu viilljivui'm muu vue'bbivui'm / raa'zzivui'm
šââddaivui'm jie'll'jivui'm / kie'đjivui'm". Sää'm ä'rbbvuõđlaž maai'lmfi'ttjõõzz mie'ldd
mädd lij fyyslaž da jiõglvaž obbvuõtt, mâ'st oumaž lij tâ'lk õhtt vue'ss nu'tt, što puk

čõnnâatt õ'hte da lie seä'brrjõõttâmvuäzzla. Tä'st se'lvvtep seä'brrjõõttâm-
vuâđđjurddi da tõn naa'lid tõn diõtt, ko haa'leep vuässõõttâd sää'mõhttsažkää'dd
raajjma da ravveed õhttsažkää'ddsagstõõllmõõžž, mii ouu'de'ci neävvaaid da naa'lid,
kook ravvee õhttsažkääddlaž pue'rrvââjjmõõžž da õhttsažkää'ddva'žžtõõzzi
čâuddmõõžž õõutâst.

Seä'brrjõõttâmnaa'lid vuäitt pââ'jeed kõskksaž nää'llen õõutâst puu't'ted da häämeed
ođđ õhttsaž teâđ, kää'tt ij možât šõõddče sââbbarlõõnjâst sagstõõleen. Hâ't ää'sš
le'be kõõččmõõžž sä'tte lee'd just seämma kuhttuin areenain (käävas da tollpeä'les
vs. sââbbarlõõnj), de lie seä'brrjõõttâmnaa'lin määng vuâra juõ'kknallšem nää'l
kulstõõllâd da vuâlggsââ'jj še tõõzz, mä'htt ouu'deed ää'sš tõn kuei'tnallšem
areenast.

Muännai miõlâst lij vääžnai pââ'jeed seä'brrjõõttâmnaa'li sââ'j da äärv åå'n, ko
mee'st lij jõnn tarbb veeideed jiijjân neävvnordõõgg tä'bbjaž va'žžtõõzzi oudâst.
Seä'brrjõõttmõõžž naa'li pâäi'k sä'ttep kaunnâd õhttsaž čâaudõõzzid da ouu'deed
pue'rrvââjjmõõžž da õhttsažkää'dd raajjmõõžž -naa'lid, mââi kaunnâm le'be čõõđ
viikkmõš ij leäkku vuei'tlvaž sââbbarlõõnjîn, ko'st lie jiijjâsnallšem nää'l da
vuârddmõõžž jalstõõttmõ'sše da kulstõõllmõ'sše.

Seä'brrjõõttâm tuejjad da ravvad čõnstõõggid oummuid, paai'kid, jânnmid da jee'res
jie'll'jid. Seä'brrjõõttâmnaa'li pâäi'k (mâ'te kaa'f välstumšîn kâmma Sâráhkkáá'je)
mij oodēep da ravveep mij äärvaid da čõnstõõggid mij preednid, ä'rbbvuõđid da
jiõglvažvuõ'tte. Mij seä'brrjõõttâmnaa'li ravvummšîn da mättõõllmin mij ravveep jiijjân
õhttsažkää'dd dekolonisâsttmõõžž da pue'rrvââjjmõõžž.

Tân ķee'rjtõõzzâst muâna se'lvvtep nellj takai seä'brrjõõttâmnaa'l da tõn, mä'htt
seä'brrjõõttâm vuäitt toi'mmjed tä'bbjaž nää'llen da metoodân čâu'dded vä'žžlõs
õhttsažkää'ddaa'sšid. Tõn lââ'ssen smiõttâp, mä'htt seä'brrjõõttmõõžž nää'l toi'mmje
saa'mi ä'rbbvuõđlaž suâvtõõllâmnaa'llen, koon mij täujja ââ'nnep, leâša koon äärv
le'be miârktõõzz mij jeä'p pâi vuâmmaž.

Leä'p va'lljäâm se'lvvted tiõrvtõõllmõõžž, ruâttvuõđ se'lvvtummuž, tolstõõllmõõžž di
kaa'fstõõllmõõžž tõn diõtt, ko puk täk nää'l lie samai takai da arggpeivvsa saa'mi
jie'llmest da tõin lij õinn jõnn miârktõs sää'mõhttsažkää'ddest. Seä'brrjõõttmõõžž
naa'lin lij še jiõglvaž pie'll, kää'tt sätt pâä'cced måtmid kuâst'te'mmen.
Seä'brrjõõttmõ'sše kooll tiõttumnallšem täävtõs, perstummuš le'be haall
õ'hteukuullâmvuõđ ravvummša le'be suâvtõõllmõõžž ouu'dummša. Seämmast
teaddeep, što seä'brrjõõttâm ij miârkkšõõv ij-ga kai'bbe õõutmiõllsažvuõđ aa'sšin.
Nu'tt mij vuei'ttep seä'brrjõõttâd, hâ't jeä'p ni le'čče seämma miõl.

Tiōrvtōōllmōš da ruåttvuōđ se'lvvtummuš

Tiōrvtōōllâmñää'll tuejjad kuåsttjee'jen kuullåmvuōđ. Tõn pääi'k i'Immtep jijjån preeddnid nu'tt oummuid da vuu'did ko še piåssåp tobdstōōttåd jeårrsid. Nåkam juåkkmōš jeållat kuullåmvuōđ liåntid da tuejjad ođđ čõnnōōttmōōžžid oummui kō'skķe. Ko sää'm tiōrvtå'le kuei'mm kuei'mez, de sij tiōrvte ķiōđivui'm kuei'mez da sårnna *tiōrv*. *Tiōrvted*-sää'nn puått *tiōrvås*-sää'nest, da tiōrvted tiōrv-saa'nin miårkkšååvv, što tuåivvap nobba tiōrvåsvuōđ da pue'rrvååjjmōōžž. Ko vuōss vuåra sää'm kaunå'tte, de laa'vje teåđstōōllåd, koozz nu'bb kooll. Jie leåkku tå'lķ pårna da nuōr, ķeåin kōōjjåt, ķeån nijdd / å'lģģ lij da koon vuu'd ååraž lij, tõn å'lģģe še vuōråsoummu muštled. Tõt ta'rjjad vuei'ttemvuōđ čiolģeed, lie-a oummuin õhttsa ruåđ. Tiōrvtōōllmōš aktivåstt ruåttvuōđ.

Ruåttvuōđ se'lvvtummuš lij nåå'll, koin õoutveåkka kååitat da smiōttåt oummui preeddnid sää'm sooggid da kaunåt, mii åå'n le'čči, mii čåånn kuåhttaz õ'hhte. Te'l lij vuei'ttemvuōtt sillteed sooggid, leåša lij samai takai staanōōttåd še sokk-ķii'rjid le'be puårrsab puōlvvō'ķķe. Jõs tiōrvtōōleen jie õhttsa preeddan kaunnu, de lij nåå'llen še se'lvvted jee'res vuei'tlvaž õhttsaž õhttvuōđid da kōskkvuōđid (ouddmiårkkån nåittlōōttmōōžžid, tuåjjsåimmōōzzid le'be jee'res toobdås oummui pääi'ķ). Ruåttvuōtt ravvad sää'm da kuullåmvuōđ Såmma.

Sooggi õhttsažkååddlaž miårktõs oudd jõnn sooggid viōgg da sää'm sii'din kåunn'je sooggla hierarkia, ko'st måtam sooggin lij jåånab status ko jeårrsin. Tåt lij sokkriåžldõōgg negatiivlaž pie'll, kåå'tt vuåitt veerglaž õhttvuōđin šõddåd nepotismån. Tån va'žžtõōzz da jee'res negatiivlaž vaaktõōzzid, må'te pài'lvioģgin valddum oummu jååvtåttmōōžž, lij vääžnai teåđsted, ij-ga tõōzz da jee'res vuei'tlvaž negatiivlaž pie'lid õōlg lee'd čåå'lmem.

Biolooglaž ruåđi låå'ssen lie sää'm veeidååm ruåttvuōđ se'lvvtummuš vee'rdivui'm, škooul- da veårrvue'bbi- da -viilljivui'm, å'lddnååbrivui'm, kaai'mivui'm da risttpuårrsivui'm. Ruåttvuōđ se'lvvtummuš lij ra'vves sää'm nåå'll privatt vuō'jjin, leåša tån ååi'j kuåsttai, što tõt ij toi'mme seåmma veiddsånji da ravvsånji ko ouddål. Må'htt tån nåå'l šiōgg pie'lid vuåitči viikkåd pei'vvhåiddpaai'ķid, škooulid, sie'brid da jee'res jåånab formaal'laž õhttvuōđid. Mij vuei'ttep vålidded maall Hawaijåst, ko'st kanaka maoli -meer lij veeidååm ruåttvuōđ se'lvvtummuš nåå'les nu'tt, što puk, kook vuåsså'tte Aha Punana Leo -ķiōlljeålltem- da ravveemprogra'mme, šå'dde ruåttån.

Paai'ķi tiōrvtōōllmōš lij paai'ķivui'm seå'brjõōttmōš. Jåå'deen paai'ķi čõōđ ooumaž vuåitt juōiggåd pääi'ķ le'be tiōrvted da mainsted paai'ķivui'm čio'lģģee'l pài'ķkñõōmid jjõnnsa. Luōđđjivui'm laa'vje še tiōrvtōōllåd jee'res oummuid. Tõt, ķii juåikk da silltad nuu'bb oummu luōđđi juōigsted, ko suin vuōinnlåt, påå'jad tiōrvtōōllmōōžž rååmm da seå'brjõōttmōōžž åårv. Seåmmast luōđđi mušttele ruåttõhttvuōđi da čõnnōōttmōōžži pirr.

Kaa'fstööllmõš da tolstööllmõš

Sää'm nää'l mie'ldd kuásstet pái kaa'fin, ko oummu puä'tte kõ'll'jed. Tuâl-aa ko oummu jo'tte ku'kes maa'tk'id meä'ccvuu'din, leäi takai še ta'rjjeed porrmõõžž ku'kesmä'tk'koummuid. Päärna še mättje aainäs kaa'fin kuássted oummuid, jös le'jje jiõččineez pöörtást.

Kaa'fstööllmõš ij leäku tá'lk kaa'f juukkmoš, a täujja tön vä'lddfunktio lij sosiaal'laž seä'brjõöttmõš. Kaa'fstööllmõš lij saa'min nää'll, kää'tt aalgat mainstööllâm-moout. Kaa'fstööllmõš čâânn mi'jjid vuäzzli'žžen õhttsažká'ddõhttvuõðid, leäša mij jeä'p laa've teänab vä'žzed pöõrti mie'ldd kaa'fstööllmen mâ'te ouddâl. Tãn ääi'j mij tön sââ'jest tuõ'll'jep õhttvuõðid täujja sosiaal'laž media pääi'k, mii lij pohttam oðð seä'brjõöttâmnaa'lid leäša še va'žžtõõzzid.

Kaa'fstööllmõš ij leäku kuuitâg mõõntam miärktõõzzâs sää'mõhttsažkáâ'ddest. Mij äâ'nnep kaa'ffpooddid tuäjppaai'kin da sâbbrin. Täk lie täujja pannveergla sââ'j, koozz mij määng vuâra pää'ccep še kuu'kkab ääigas õõtâst smiõttâd mâtam ää'sš, čuõlm le'be va'žžtõõzz. Puäðõssân sätt mâtmešt šõddâd oðð fi'ttjõs.

Oummu kaa'fstâ'lle täujja mie'ccest tolstöõleen. Õhtt tolstööllâmnaä'll lij välsted pä'kk-kooppâst le'be kaa'ffčei'nnk'est siõmmna kaa'f kamma ouddâl ko jiiij juukkâp. Mâtam teä'tte, što lie välste'men Sáráhkáá'je, kää'tt jäälâst kää'm vue'lnn, leäša tät nää'll le'be tön tuâggaž ij sää'tt lee'd pukid toobdâs. Sáráhká lij mij veä'kkjiõgg, keä'st lij viõkk nu'tt čuõlmmeed da šõddeed, varjjled da rävsmâ'tted päärna. Sáráhká nõmm puätt sää'nest sárrat, kää'tt miärkkšââvv raajjmõõžž le'be blouslõõvmmõõžž. Kaa'f juâkkmoš Sáráhkáain lij nää'll spä'ssbõõššâd suu vie'kk oudâst da äâ'nned ciistâst suu ouddsid. Jäänaš mee'st jie tääi'd tie'tted, mä'htt nää'll välsted kaa'f kamma õhttan puärrsab ä'rbbtiõttu tõ'st, mõõn-nalla päärna puä'tte tãn maailma. Sää'm maainäsä'rbbvuõð mie'ldd sää'm lie vižžâm päärnaid pounj vue'lnn mie'ccest, da čiõ'lj-jeä'nn le'be jákk ä'kk lij pohttam si'jjid põ'rtte. Lij miärkteei, što há't ää'kk sä'tte lee'd väjldõõvvâm, de nää'll välsted kamma lij pääccam. Tãn nää'l vuäitt še tu'lkkëed õhttân seä'brjõöttâmnaä'llen, mâin mij ravveep kõskkvuõðid jânma da mâtam ä'ne še ciistâst čõnstõõggid mij jiõglvaž ärbba.

Hâ't seremonia da nää'l lie määngnallšee'm, tõin lij õhttsaž täävtõs: Pu'htted ou'dde, ravveed, oðeed da prääkjed oummu kuullâmvuõð da palddlõõžži jie'llem jee'res oummui lââ'ssen še pirrõõtti maai'lmin. Škiâņkk lij vue'ssen maai'lmfi'ttjõõžžâst, koon mie'ldd meä'cc oudd škiâņkees oummuid, jös oummu ä'ne ciistâst da ä'ne tön äärvast – jös oummu seu'rre tiõttum õõlgtemvuõðid. Sosiaal'laž čõnstõõgg kue'skëe pukid, še jânna.

Seä'brjõõttmõš: ä'rbbvuõđlaž nää'll suáppâd

Saa'mi kõõskâst suávtõõllâm lij õhttân vue'ssen ouumažnallšemvuõđâst da tõ'st, mä'htt âlgg jâlstõõttâd ooumžen. Oummui kõskksaž suáppmest lij saakk konsensuuzz kaunnmõõžžâst. Mij täujja fi'ttjep puásttad konsensus-fi'ttõõzz, što tõt miárkkšââvv tiudd õõutmiõllsažvuõđ, kâá'tt ij leäkku vuei'tlvaž ij-ga ni tuäivvamnalla. Konsensus ij leäkku pääkklaž harmoniaa'je põrggmõš. Konsensus tõn sâjja miárkkšââvv õhttsaž suáppmõõžž le'be fi'ttjummuž mátam ää'sšest, há't sagstõõllmõ'sše vuássõõttâm oummuin le'čče õinn jiijjâsnallšem vuäinalm ää'sšest.

Taar Jõnnte'ğğ tu'mmji ee'jj 1968 tammeed Álte-Guovdageaidnu-siidi kõskksaž čäccõõzz. Sää'm vuásttlõ'stte riikk tammeemplaaniid määngnallšem naa'livui'm. 1970-låágg looppâst sij rie'sše miõllčuájtõõzzid määng pääi'kkest da árstõ'tte raajjâmsââ'jest mašinaid reâugškue'ttmest, ko ráiddan i'stte tõi ou'dde. Mátam neálggee jiijjâz Taar Jõnntee'ğğ áalgpeä'lnn 1981. Seämma ääi'j lááime't sää'mneezzan vuõ'lğge buussin sau'jje da va'lddje vä'lddminister Brundtlaand konttâr. Vuásttlâsttmõõžž pi'stte ee'jj 1982 rájja.

Áltá tuärr coouni Sää'mest nääggaid oummui kõ'skķe, mõõk jie pâi pi'dğğääm meer, pe'ce mátam piárrjid da sooggid še. Määngas vuásttlõ'stte, leâša mátmín leäi jee'res vuäinalm da sij pri'mme riikk tu'mmstõõgg. Puárraz da ääkkai da ää'jji puõlvvõk põ'lle še, što jõs sij nuõr vuásttlâ'stte da šâ'dde ve'rğğni'kķi ou'dde, de sij pe'llste jiijjâz pue'ttiäi'j. Ooumaž ij vâáj puárust vuõ'jjin, koin kõrr näägg šâ'dde soogg da piárrji se'st. Tõk pi'jje oummu jeä'dest oo33škue'tted staaivuõđ jiõccses da jiijjâs õõldâsoummuid. Astast leäi vai'ğğes vue'kķ Áltá-tuárai ääi'j da son toobdi va'stteemvuõđ lau'kķeed suávtõõlli roo'le, kicčled pue'reed kulstõõllmõõžž da pue'rvââjjmõõžž ruádivui'm seä'brjõõđdeen. Seä'brjõõttâmnää'l le'jje ra'vves veä'kķen piássâd jue'kķed teäđ da fi'ttjummuž ää'sšest, le'jje te'l see'st kaa'fstõõllmõõžž, tolstõõllmõõžž le'be jee'res areena, ko'st kaaunõ'tte.

Täávtõssân ij leämmaž õõutmiõllsažvuõ'tte vuállmõš, pe'ce suáppâd nu'tt, što perste jeárrsid kuvddled da kicčle fi'ttjed kuei'mm kuei'mees vuálggsõõ'jid da fi'ttjumšid. Nu'bb pakk ä'sš, kâá'tt lij kâččam mátmid seä'brjõõttmõ'sše sää'mõhttsažkâá'ddest, lij homoseksuaal'lažvuõtt. Ee'jj 2002 vuáđđee sää'm homo da lesbo jiijjâz säimmõõzz. Leâša õinn lij jõnn va'žžtõs vuážžad mátam oummuid fi'ttjed homoseksuaal'lažvuõđ da ââ'nned ciistâst juõ'kķ oummu vuõiggâdvuõđ jie'lled jiijjâs seksuaal'laž kârñjummuž vuáđald. Riistlažvuõđ nõõmâst lie suudâm da õinn soo'de tõn reä'kķen, da homofobia še ášt da câgg oummu äavas naa'lin jie'lled homon. Sätt lee'd, što seksuaal'laž jee'resnallšemvuõtt lij šõddâm sagstõõllâmvuállsi'žžen piárrji se'st, jõs mátam õõldâsooumaž "puátt škaappâst ááugas". Nu'tt kiávi Asta pirrõõzzâst, ko 40–50 ee'kķed máâiárta suu ruátt tobdsti jiijjâs homon. Riistla õõldâsoummu da ruáđ koittu säárnted suu meádda tõ'st. Sij sarnnu, što tõt lij puõ33âlm da tõt mõžât máânn ráäi. Asta mõtt tõid kaa'fstõõllmõõžžid ruádivui'm da

tobddsivui'm, ko nuõr kíččle mu'tted vuõrrsab oummui ouddkãddmõõžžid da vuãžžad pukid mie'ldd fi'ttjed, priimmãd da tuãrjjeed sij vuõ'jjid. Tõõzz mõ'nne ee'jj, jiãnnai kaa'f da ra'vves kíõrddãmvuõtt, leãša siõmmnai siõmmnai vuei'ti suãvlaž- da ouumažnallšemvuõtt riistlažvuõđ ranstummuž pã'jjel.

Seã'brrjõõttmõš ij miãrkkšõõv, što pãi lie staa'nes vue'jj, leãša tõt oudald nuu'bbi äãrvast âãnmõõžž da tuõ'll'jed tãã'ssteãdd ouumažnallšem kõskkvuõđin. Sãã'm seã'brrjõõttãmnãã'l ta'rjje vuei'ttemvuõđid pãã'jeed aa'sšid, mãin ij leãkku õõutmiõllsažvuõtt, leãša mãid siõmmnai siõmmnai mie'rtie'ttemvuõđin da ouumažnallšemvuõđin kaaunãt nõkam vue'jj, mã'st puk vuãi'tte juã'tkķed oudãrra. Pãi ij leãkku saakk suãvtõõllmest, ij-ga puk aa'sšin vuei't le'be taarbãž suãppãd. Seã'brrjõõttmõõžžin sãtt lee'd vuei'tlvaž lãã'zzted kuhttu peã'l fi'ttjummuž nuu'bb vuãinlmin, fi'ttjõõzzin, ouddkãddmõõžžin nu'tt, što čãrstummuš, pãi'lkiõččmõš le'be suãrddmõš keãppan da priimm'mõš lãssan.

Suãvtõõllmõš lij leãmmaž samai kõskksaž ã'rbbvuõtt Sãã'mest. Tõn lãã'ssen mij vuei'ttep mãttjed jee'res algmeerain da vã'ldded âã'nma jee'res neãvvaid, kook ouu'dee suãvtõõllmõõžž da seã'brrjõõttmõõžž naa'lid. Okanagan-meerast British Columbiast Kanadast lij fi'ttõs en'owkin, kãã'tt kovvad sij ã'rbbvuõđlaž nãã'l õhttsaž fi'ttjummuša vuãllmõõžžãst. Tõt lij kollektiivlaž prose'ss, kãã'tt kãitt kaunnãd jeã'rben tõid jiõnid da vuãinlmid, kook lie uu'ccbõõssãn. Uu'ccbõõzz vuãinalm da jiõn lie vããžnai da tarbbšallaž tõn diõtt, ko tõid taarbšet šiõgg vaaldšummša, tu'mmjemtuõjju da õutstõõzz pue'rrvããjmmõ'sše. En'owkin ij leãkku nãã'll tuejjeed tu'mmstõõggid, a kuullãd puk jiõnid. En'owkin-nãã'l tããvtõõssãn lij ainsmã'tted, što lie kuullãm juõ'kķ perspektiiv. En'owkin pãrgg tõõzz, što vuãssõõttãm oummu lie fi'ttjam tõn vuãinalm, kãã'tt jãrran pukin jããnmõssãn jijjãz vuãinlmest, da fi'ttjam še tõn miãrktõõzz. Tõn-nalla jee'resnallšemvuõtt šãdd mããngpeãllsažvuõttãn, vue'ssen vã'lljvuãinlmin, mã'st vuãitt juã'tkķed kulstõõllmõõžž. En'owkin lij šiõgg mall suãvtõõllmõõžžãst jee'res algmeeraid, saa'mid še. Tõt teãddad prosee'ss da puki vuãssõõttmõõžž, ij lopp-puãđõõzz le'be tu'mmstõõgg, koon mããngas lie harjjnam teãddeed. Nãkam nãã'll jeãllat da ravvad ouumažnallšemvuõđ ãã'rb, mã'st suãvtõõllmõš lij õđđmest.

Looppãst

Ķee'rjtõõzzãst leã'p pohttam ou'dde, mã'htt seã'brrjõõttãmnãã'l lie sãã'mõhttsažkãã'ddest õinn jie'lli da veiddsãnji âã'nmmest da mã'htt tõi kuãsttjee'jen tuejjummuš, äãrvast âãnmõš da oõđummuš õõlmãs arenaid lij vaajtõsmãinnan tãn äiggasaž sããbbarlõõnji kulstõõllãm- da suãvtõõllãmnaa'lid. Seã'brrjõõttmõõžž nãã'l sã'tte joba dekolonisã'stted mij sãbbrõõššãmnaa'lid da ta'rjjeed mãtmid luãđlab arenaid da naa'lid ti'ğğõõttãd, vuãžžad ođđ teãđ, suãvtõõllãd da kaunnãd õhttsaž čããudõõzzid. Saakk lij še jijjãn naa'li činŋlab miãrktõõzzãst da prããzkjummušest, kãã'tt lij kaallšõs vue'ssen dekolonisãsttmõõžžãst. Prããzkjeeen jijjãn naa'lid mij

seämmast prääzkjep mij vuâsttlâ'sttemviõusâsvuõđ da ravveep jiijjân kuullâmvuõđ
Samma.